

ЯПОНСЬКА ПОЕЗІЯ.

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ХОКУ. 6-Й КЛАС

Н. В. Сікора, учитель української мови та літератури,
спеціаліст II категорії К3 «Чернігівський навчально-реабілітаційний центр», м. Чернігів

Мета:

- **навчальна:** сформувати уявлення учнів про самобутність японської культури та літератури, особливості хоку; підготувати учнів до сприйняття поезії Мацуо Басьо;
- **розвивальна:** розвивати навички до самостійного опрацювання інформації; розвивати теоретико-літературні знання учнів;
- **виховна:** виховувати допитливість, повагу й інтерес до культури Японії.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: підручник, карта світу, ілюстрації зі зразками японського мистецтва.

Природа — вічний зразок мистецтва...

В. Г. Бєлінський

Природа — це вічність, вона — життя,
джерело енергії та натхнення...

В. Свялявчик

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Бесіда

- Що є для вас природа?
- Як ви розумієте це поняття? (*Природа — це весь навколошній світ, що тебе оточує: рослини, тварини, ліси, моря, гори, рівнини. Природа буває жива та нежива. Жива природа дихає, росте, живиться, розмножується. До неї належать тварини, рослини, птахи, комахи та ін. Нежива природа не дихає, не росте, не живиться, не розмножується. До неї належать гори, ґрунти, вода, зорі, сонце та ін. Жива природа не може існувати без неживої.*)
- Ви любите природу?
- Як природа впливає на ваш настрій?
- Які почуття вона у вас викликає?
- Які б епітети ви використали для опису природи?

2. Робота з епіграфами уроку

- ♦ Як ви розумієте епіграфи до нашого уроку?

3. Слово вчителя

— Природа — вічне джерело людської творчості, людського мислення. З дитинства відоме кожному з нас слово-поняття — природа! У нашій уяві виникають лісові масиви, високі гори, глибокі та бурхливі ріки, безкраї поля, різноманітні рослини і тварини, повітряний простір, весь оточуючий нас матеріальний світ. Так і хочеться повторити слова відомого поета Василя Симоненка:

Світ який — мереживо казкове!

Світ який — ні краю ні кінця!

III. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ ТА МЕТИ УРОКУ

Слово вчителя

— Країна, з якою ми сьогодні ознайомимося, називають «Країною вранішнього сонця».

Існує переказ про походження Японії. Колись боги Ідзанагі і Ідзанамі по веселці спускалися з небес, щоб відділити земну твердиню. Ідзанагі вдарив своїм списом, і тоді із його списа скотилося мереживо крапель, утворивши зігнутий ланцюг островів. Коли подивились на Японію з літака, то мимоволі згадуєш цю прадавню легенду про створення країни. Острівний ланцюг і справді схожий на скам'янілі краплини. Чи, можливо, це караван гір, що прокладає собі шлях через безкрайню пустелю океану. «Шлях гір» — таким є одне із тлумачень давньої назви цієї країни. Назва Ямато нагадує, що утворення Японії ще не завершено. Краплини, що впали з божественного списа, ще недостатньо застигли. Усією схожою на дугу низкою островів від краю до краю здіймаються вулкани. Уесь цей суходіл надзвичайно жвавий через землетруси. Але країна вогнедишних гір більше відома як «Країна сонця, що сходить». Це слово пишуть трьома ієрогліфами, кожен з яких означає «Сонце — корінь — країна». Діалектами Південного Китаю це звучить як «Я-пон». Саме

■ Кацусіка Хокусай. Чайний будиночок після снігопаду

така вимова перейшла в європейські мови, а японською це вимовляють як «ніппон» — саме це слово й утвердилося як офіційна назва японської держави замість давньої Ямато. Отже, «Країною вранішнього сонця» Японію назвали її сусіди. До речі, сонце зображене і на прапорі Японії. Протягом століть японці створили самобутню культуру, про яку сьогодні розкажуть наші групи.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

«Віртуальна екскурсія до Країни вранішнього сонця»

1. Виступ учнів групи «Релігієзнавці»

— Японці шанували Ідзанакі й Ідзанамі не тільки за створення Японії, а й за те, що вони породили дочку Аматерасу — світлосяйну богиню сонця, культ якої становить основу обожнювання природи. Споконвічна японська релігія синто

(«шлях богів») стверджує, що все у світі живе і наділене святістю: вогнедищна гора, лотос, що цвіте у болотяній трясовині, райдуга після грози... Аматерасу як світоч життя є главою цих восьми мільйонів божеств. Перед будь-яким синтоїстським храмом неодмінно височіє торій — щось подібне до воріт з двома поперечними перекладинами. Торій вважається національним символом Японії, оскільки це один із небагатьох зразків істинно японської архітектури, яка існувала набагато раніше, ніж країною почали ширитися чужоземні впливи. По суті, синто — це обожнення природи. Японці поклонялися предметам і явищам навколо ішнього світу не через страх перед незрозумілими й грізними стихійними силами, а через почуття вдячності природі за те, що, незважаючи на раптові спалахи свого нестримного гніву, вона частіше буває ласкавою і щедрою. Саме синтоїстська віра виховала в японцях чутливість до природи,

вміння насолоджуватися її нескінченною мінливістю, радіти її багатолікій красі. Християнство не прижилося в Японії. Вплив Китаю виявився більш сильним і сумісним зі світоглядом японців. Тому основна релігія Китаю — буддизм — прижилася на японській землі як релігія знаті, тоді як синто залишалася релігією простолюду. Перекази синто були значно зрозумілішими народові, ніж буддизм. Не буде перебільшенням назвати національною релігією японців культ краси. Саме естетичні норми багато в чому визначають життєву філософію цього народу. Японцям властиве загострене почуття гармонії, що пронизує весь устрій їхнього життя. Естетизм японців заснований на переконанні, що краса в природі всюди і людині потрібна тільки зіркість, щоб її побачити.

2. Виступ групи «Географи»

— Японія — це країна зелених гір і морських заток, країна наймальовничіших пейзажів. На порівнянно невеликій території Японії можна побачити природу найрізноманітніших кліматичних поясів. Бамбук, який схилився під вагою снігу, — ось символ того, що в Японії співіснують північ і південь. Японія — держава-архіпелаг Тихого океану, у складі якого налічують 3800 островів, при цьому 99 % її території припадає на чотири найбільших острови: Хокайдо, Хонсю, Сікоку, Кюсю. Довжина берегової лінії така ж, як в Африці. Зі сходу країну омивають води тихого океану, а на заході — Охотського, Японського та Східнокитайського морів.

Площа країни — 378 тис. км².

Населення — 127 млн осіб.

Столиця — Токіо, що означає «Східна столиця».

Форма правління — конституційна монархія.

Роль імператора — символічна, як і англійської королеви. Це унітарна держава.

Грошова одиниця — єна.

Японські острови — частина Тихоокеанського сейсмічного поясу, тому тут багато активних вулканів та землетрусів, у середньому 4 рази на добу природа завдає удару по Японії. Востаннє найпотужніший землетрус магнітудою до 10 балів, що стався 14 березня 2011 року, спричинив 10-метрове цунамі, накоївши багато лиха та заливши до 30000 життів. Клімат Японії різноманітний — від помірного на півночі зі сніжними зимами до тропічного на півдні. Літні мусони приносять тепло та вологу. Зима помірно тепла. За рік тут випадає до 1700 мм опадів — майже

так, як в українських Карпатах. Часті тропічні тайфуни та зливи безжалінні до японців. І тільки надзвичайна стійкість і працьовитість, особливо гуртом, дозволяють їм не тільки протистояти природним стихіям, а й процвітати. Однака б чекала загибел. Тому перша казка, яку мама розповідає малому японцю, — про черепаху та зайця. Заєць, швидкий бігун, програв змагання тому, що заснув на ходу. Черепаха ж виграла завдяки праці та наполегливості. «Праця — основа основ», — вчить мама-японка дитину змалку. Обділила природа Японію і корисними копалинами. У незначній кількості тут залягають поклади кам'яного вугілля, міді, вапняків та сірки. У країні багатий рослинний і тваринний світ, велика кількість річок та озер. Щойно настає весна, у Японії розцвітає сакура — японська вишня — символ швидкоплинності життя воїна, що гине за волю. Сакура, як і хризантема, стали символами цієї країни. Дуже цікавими в Японії є традиції милування: у квітні — цвітом сакури, у жовтні — хризантемами, у листопаді — листям клена. Японців з дитинства вчать бачити красу великого в малому — в одній квіточці, листочку, метелику. Вони кажуть:

Вдивляйтесь у звичайне —
і побачите несподіване,
Вдивляйтесь у негарне —
і побачите красиве,
Вдивляйтесь у просте —
і побачите складне,
Вдивляйтесь у частинки —
і побачите ціле.

3. Виступ групи «Філософи»

— Мірилом краси у японців є чотири поняття, три з яких — сабі, вабі, сибуі — закорінено в стародавній релігії синто, а четверте — юген — навіянє буддистською філософією. Краса її природність для японців — поняття тотожні. Неприродне не може бути гарним. Вважається, що час сприяє виявленню сутності речей. Тому японці вбачають особливу чарівність в ознаках віку. Їх приваблює потемнілій колір старого дерева, замшілій камінь у саду або навіть пошарпаність — сліди багатьох рук, що торкалися краю картини. Всі ці ознаки давності іменуються словом «сабі». Поняття «вабі», підкреслюють японці, важко пояснити словами. Його треба відчути. Вабі — це відсутність чогось химерного, разючого, тобто, за уявленнями японців, вульгарного. Вабі — це чарівність повсякденного, мудра стриманість, краса

простоти. Практичність — ось що пов'язане з поняттям вабі. «Вабі» й «сабі» — слова давні. З часом їх почали вживати разом як одне поняття, яке згодом набуло значно ширшого значення, перетворившись на слово *сібуй*. Дослівний переклад слова *сібуй* — терпкий, в'яжучий. Воно походить від назви повидла із хурми. Сібуй — це краса простоти плюс краса природності. Це не краса взагалі, а краса, властива призначенню даного предмета, а також матеріалу, з якого його зроблено. Кінджал нема чого прикрашати орнаментом. У ньому повинні відчуватися гострота леза й добротність загартування. Чаша гарна, якщо з неї зручно і приемно пити чай і якщо вона при цьому зберігає первинну красу глини. Максимальна практичність виробу за мінімального обробляння матеріалу — сполучення цих якостей японці вважають за ідеал. Закладена в природі Японських островів постійна загроза непередбачених стихійних лих сформувала душу народу, надзвичайно чутливу до змін довкілля.

4. Слово вчителя

— Вдосконалення прекрасніше, ніж досконалість; завершування повніше уособлює життя, ніж завершеність. Тому найбільш здатний розповісти про красу той твір, у якому не все договорюється до кінця. Митець навмисне залишає у своєму творі певний вільний простір, надаючи кожному можливість по-своєму заповнити його власною уявою. Отже, насолоджуватися мистецтвом для японців означає вслухуватися у невисловлене, милуватися невидимим.

5. Виступ групи «Мистецтвознавці»

— Японське мистецтво бере свій початок в IV тисячолітті до н. е., але найбільш значний внесок у світову культуру Японія зробила в епоху Середньовіччя (VI ст. — XIX ст.). «Не створи, а знайди й відкрий» — такий загальний девіз японського мистецтва. На формування естетичних принципів японського мистецтва вплинуло особливе ставлення японців до природи, її краси, адже з найдавніших часів її сприймали як божественне творіння. Японці цінують тільки ті речі, які були виготовлені людиною вручну з «живого матеріалу» (глини, дерева). У японському мистецтві традиції сивої давнини дійшли до наших днів. Це традиційний національний одяг (кімоно), віяло, які донині залишається невід'ємною частиною костюма. Одягання кімоно називається «кіцуке» або «васьо».

Воно потребує чималих навичок і вмінь. Особливо складною є процедура одягання жіночого кімоно, для якого потрібно мати неабиякий досвід. Вбрання можна одягати самому або за допомогою інструкторів. На сьогодні європейська мода почала витісняти японський традиційний костюм.

Жанр сумі-е — картини, виконані чорною тушшю на вологому папері, які ніби проступають крізь туман; живопис натяків і недомовок.

Ікебана. Для японського поняття *ікебана* в іноземних мовах не знайдено точного перекладу. Це слово можна перекласти і як «життя квітів», і «живі квіти», і як «квіти, що живуть», і як «допомогти квітам виявити себе». Мистецтво розстановки квітів у вазах бере свій початок у стародавньому звичаї покладання їх на олтар божества, який поширився в Японії разом з буддизмом у IX столітті. Найчастіше композиція того часу містила гілку сосни або кипариса і лотосів, троянд, нарцисів, установлені у старовинні бронзові посудини. У пору розвитку в Х–ХII століттях світської культури композиції з квітів установлювали у палацах і жилих покоях представників аристократії. Згідно із законами *ікебани*, букет має три основні компоненти: природний матеріал (квіти, гілки дерев, трава, листя, хвоя та ін.), базу й пристосування для надання потрібного положення стеблу, гілці. Композицію визначають три основних гілки, які мають символічне значення: висока — небо, середня — людина, нижня — земля.

Бонсай — карликове деревце. Японці люблять карликові дерева, що стали символом їхньої національної особливості — природженої любові до природи. Не маючи можливості розвести сад з деревами нормальних розмірів, вони (для естетичної насолоди) вирощують карликові дерева. Однак є люди, які мають звичайний сад, утім, люблять бонсай як витвір мистецтва.

Чайна церемонія. Ще в XV сторіччі в Японії склався цілий ритуал чаювання, переданий з Китаю. Багато хто вважає, що саме в Японії чайний ритуал набув своеї найвищої форми. Кожна японська сім'я мала «чайну кімнату», а часто й «чайний будиночок», де відбувалася церемонія чаювання. Ця кімната була обставлена просто, навіть бідно, за принципом «нестача краще, ніж зайвина». Усе в ній було витримане у спокійних тонах, крім завжди сліпучо-бліої скатерті й білого бамбукового ковша для розливання чаю. При цьому гучні звуки, зайві слова й жести були

небажані. Окрасою кімнати служили квіти у вазі (іноді одна квітка), причому неприпустимим було сполучення живих квітів із намальованими. У класичному комплекті чайних речей налічували двадцять чотири предмети. Особливо цінували синю та білу китайську порцеляну. Всюди й у всьому була ідеальна чистота, навіть доріжка до чайного будиночка була вимита. Її могло прикрашати спеціально зняті з дерев золоті й ясно-червоні осінні листя. Чайна кімната мала назву «притулок фантазії», і вона справді була тим притулком, де, відсторонившись від турбот і негараздів, господарі приємно проводили час у колі сім'ї або приймали гостей, зазвичай не більше п'яти. Пити майстерно приготовлений чай за вишукано сервірованим столом, насолоджуючись гармонією форм і кольорів, у колі рідних і друзів,— таким був вищий смисл чайної церемонії, яка відбувалась на честь дорогого гостя.

Навчання краси. Ієрогліфічна писемність — важкий тягар для японського школяра. Вона забирає в нього в перші роки навчання непомірно багато часу й сил. Каліграфія, або мистецтво ієрогліфічної писемності, прийшла до Японії з Китаю в той час, коли вона вже протягом тисячоліття вважалась одним із видів образотворчого мистецтва. В ієрогліфах вбачали не тільки засіб письмового спілкування. Високі якості почерку вважалися прямим відображенням характеру людини. Лише морально досконала людина могла, за тодішніми уявленнями, стати майстром каліграфії. І, навпаки, кожен, хто оволодів мистецтвом ієрогліфічної писемності, вважався людиною високих душевних якостей.

6. Виступ групи «Літератори»

— Як практично кожна література світу, японська література починалася з усної народної творчості та міфології. Кожен освічений японець неодмінно мав вирізнятися як майстерністю каліграфії, так і вправністю у віршуванні. Ще 951 р. при імператорському дворі було створено Відомство японської поезії, яке збирало й укладало в антології кращі поетичні твори, але найпопулярнішим жанром були танка. З XVII ст. й донині чільне місце в японській поезії належить жанру хоку (хайку). Японські вірші схожі на мистецтво живопису: їх нерідко писали за сюжетами картин або ж надихали художників на творчість. Інколи хоку перетворювалися на компоненти картин у вигляді каліграфічно виконаного надпису під нею.

7. Словникова робота

Танка — особлива форма японського короткого вірша з п'яти неримованих рядків: у трьох перших виражена головна думка, у двох останніх міститься висновок. У процесі розвитку від жанру танка відокремили тривірш хоку (XVI ст.). Це — початкові три рядки.

Хоку — в японській поезії особлива форма трирядкової ліричної мініатюри без рим; це ніби відділена, самостійна перша частина танки.

8. Слово вчителя

— Хоку вважають жанром пейзажної лірики, але в цих віршах знайшли відображення особливості японського світосприйняття, звичаї та традиції японців.

Хоку — це неримований трирядковий вірш, у якому зображуються природа і людина у нерозривній єдності. В оригіналі — певна кількість складів: 5-7-5 — всього 17.

Для хоку характерні стисливість, лаконічність, асоціативність, увага до найменшої деталі, простота, відсутність римі, постійна кількість рядків.

Хоку — це поезія згадки, натяків, символів, людських переживань, емоцій, відчуттів, спогадів.

Хоку вимагає від читача уяви, небайдужості, залучення власного життєвого досвіду.

Хоку — це океан, зменшений до розміру краплинни, який все одно залишається океаном.

9. Робота з текстом хоку М. Басьо

♦ Прослухайте вірш, який вважається одним із найкращих поезій М. Басьо. Спробуйте здогадатись, про що йдеться.

Фуру іке я
Ковадзу тобі кому
Мідзу-но ото.

Старий ставок!
Жабка стрибне —
Сплеск пролунає.

Кійотакі я
Намі ні цірікому
Ao мацуба

Чистий водоспад.
На хвилю опадають
Зелені голки.

(Переклад Г. Туркова)

Учитель. Хоку (хайку) — це література, яка оспівує явища світу природи і світу людських справ, зумовлені змінами весни-літа-осені-зими.

Ці явища здавна репрезентовано чотирма ієрогліфами: квіти, птахи, вітер, місяць. Ще Басьо вживав фразу «віддавати серце квітам і птахам». Отже, хоку — це поезія квітів і птахів. Інакше кажучи, показ місця дії людських почуттів через оспіування тем різних пір року — це і є хоку. У кожної людини бувають почуття, котрі неможливо затамувати, приховування їх у собі тільки збільшить душевні муки, тож нема іншої ради, як знайти їм якийсь вихід. Якщо вилити їх у твір великої форми, матимемо драму, епічний чи довгий ліричний вірш, а якщо спробувати виявити їх у короткому вірші — матимемо вірші танку або хоку. Танка найпридатніша для вираження власне почуттів, які у хайку треба виявити через картини чотирьох пір року. Саме такий вияв і є характерною властивістю хайку — поезії квітів і птахів. Восени оспіують Місяць, Молочний Шлях, довгі ночі, сильний осінній вітер, росу, мряку, голоси комах, дрібних птахів, хризантему, дозрілий рис, фрукти, гриби, очерет тощо. Матеріалом для хоку можуть бути ткацький верстат, нічна праця, вечір

■ Йоса Бусон. Портрет Басьо

над книжкою та інше. Взимку стає холодно, починаються дощі, сніг, дме холодний вітер і листя опадає, дерева оголюються, трава сохне, краєвид зневідлюдніє. Настав кінець року. У цю пору людина запалює піч, затуляє північні вікна, надягає ватяний одяг, пальто, теплі шкарпетки та рукавиці, робить снігову бабу, катається на лижах та ковзанах; потім над дверима вішають гілку сосни — зустрічають Новий рік. Тема снігу, опалого листя також здавна є темою хоку. Наприклад, ластівка, жайворонок, соловей, слива, сакура у хоку — образи весни; лілія, водоспад, равлик, зозуля, цикада — образи літа; очерет, олень, повний ясний Місяць — образи осені і т. ін. Кожне *кіго* (сезонні слова), підкреслюючи особливості пори року, водночас виконує функцію художнього засобу для передання почуттів людини: «На поверхні хоку — не почуття, а квіти... Почуття приховані у глибині, і звуками, мелодією виступають на поверхню віршів», — казав Такахама Кьосі. Місяць, сніг, квіти — важливі теми поезії взагалі. Розуміти суть прекрасного значить розуміти чарі Місяця, снігу, квітів. Ці теми здавна є важливим матеріалом і для хоку. Пору року зазначають у хоку символічно, легким натяком у формі так званих «*кіго*» — сезонних слів: *сакура*, *весняний дощ*, *зозуля*, *прохолода*, *хризантема*, *Місяць*, *замерзлий*, *сніг* тощо. У хоку слово *«сакура»* завжди означає японську вишню в пору цвітіння. *Весняний дощ* промовляє сам за себе. *Зозуля*, що *кусє*, — літнє *кіго*. *Прохолода* — теж літнє *кіго*, бо мається на увазі прохолода після літньої спеки чи то надвечір. *Хризантема* — квітка осіння, а *Місяць*, якщо не має іншого означення, завжди вказує на осінь, бо японці вважають, що ця пора найсприятливіша для милування ним. *Кіго* має не просто вказувати на пору року, а й бути серцевиною хайку.

V. ЗАКРИПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Слово вчителя

— Поезія японців незвична. Їй притаманні настки, іносказання; почуття передаються через образи природи, деталі зовнішнього світу. Щоб зрозуміти вірш, потрібно тонко сприймати природу. У природи японці навчаються гармонії, вміння уважно стежити за змінами у світі.

2. Розподільний диктант

(Учні записують до зошитів у відповідні стовпчики (I варіант — весна, II варіант — осінь) слова, які диктуете вчитель.)

Квітуча слива, сакура, туман, хризантема, соловей, ластівка, крики гусей, вишневий цвіт, роса, мряка, голоси комах, зозуля, що кує, жайворонок, очерет, повний місяць, персик, трясогузка, гори восени.

Учитель. У збірках хоку — вся природа Японії, корінний устрій її життя, звичаї та вірування, праця й свята японців у найхарактерніших та живих подробицях. Одна із давніх японських традицій — довіряти свої почуття віршам, через які вони передавали горе, радість, надію.

3. Творче завдання

- ◆ Складіть хоку із групи слів, записаних на дощці.

Серед полів,
Забувши все на світі,
Співає жайвір.

Осінь-праосінь...
Як там живе сусіда?
Не знаю зовсім.

4. Літературний диктант (істинне +; хибне -)

1. Японію часто називають Країною вранішнього сонця. (+)
2. Споконвічна японська релігія синто («шлях богів») стверджує, що все у світі живе і наділене святістю. (+)
3. Сакура — це японський клен. (-)
4. На формування естетичних принципів японського мистецтва не вплинуло особливе ставлення японців до природи. (-)
5. Традиційний національний одяг — це ханьфу. (-)
6. Мистецтво розміщення квітів — це ікебана. (+)
7. Кожен, хто оволодів мистецтвом ієрогліфічної писемності, вважався людиною високих душевних якостей. (+)
8. Танка — особлива форма японського короткого вірша з трьох римованих рядків. (-)
9. Хоку — в японській поезії особлива форма трирядкової ліричної мініатюри без рим. (+)
10. Кіго — сезонні слова, які виконують функцію символів, легких натяків. (+)
11. Характерні ознаки хоку — це наявність рими, це різна кількість рядків. (-)
12. Головні теми хоку — це тема людини та природи. (+)

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

1. Заключне слово вчителя

— «Тікай від самого себе. Істини не збагнути, якщо не подолати себе. Вчись, тобто проникай у предмет, відкривай його сутність, відчувай її — тоді народиться вірш», — учив японський поет Мацуо Басьо своїх учнів. Тож вдивляйтесь, вслухайтеся, вникайте, не проходьте повз. Намагайтесь побачити прекрасне і не залишитися байдужим.

2. Рефлексія. Інтерактивна вправа «Мікрофон»

- Я запам'ятав на уроці те, що...
- Для мене було новиною, що...
- Мені сподобалося на уроці...

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Скласти хоку в японському стилі — високий рівень.

Підготувати повідомлення про творчість Мацуо Басьо — достатній рівень.

Опрацювати матеріали підручника — середній рівень.

VIII. ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ УЧНІВ НА УРОЦІ

ЛІТЕРАТУРА

1. Бицько О. К. Методика, пошук, досвід: завтра на урок // Зарубіжна література. — 2010. — № 7.
2. Бондар О., Бондаренко І. Україністика в сучасній Японії // Зарубіжна література. — 2009. — № 9.
3. Ботюк О. Ф. Конструювання з паперу методом оригамі : навч.-метод. посіб. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2002.
4. Вовчук Л. В., Нагорняк Т. Н. Японія. 10 клас // Географія. — 2011. — № 2.
5. Волощук Є. Зарубіжна література : підр. для 5-го класу загальноосвіт. навч. закл. — К. : Генеза, 2005.
6. Перкіна І. та ін. Зарубіжна література : міні-хрестоматія «Японія» для 5–11 класів. — Нова Прага : Паросток, 2010.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Краса, возведена в абсолют. — Режим доступу: http://teacherjournal.com.ua/attachments/11453_Urok2.docx
2. Мирон Федоришин. Поетика хайку. — Режим доступу: http://ukrlife.org/main/minerva/haiku_ab.htm
3. Урок світової літератури за творчістю Мацуо Басьо (8 клас). — Режим доступу: <http://metodportal.net/node/17095>
4. Урок-презентація (8 клас) Тема: Краса, возведена в абсолют. — Режим доступу: <http://ua-znatok.com/kultura/405/index.html>